HET WAPEN VAN OOSTZAAN.

Bij Koninklijk besluit van 19 september 1949 is, met intrekking van het besluit van de Hoge Raad van Adel van 26 juni 1816, aan de gemeente Oostzaan een wapen verleend, waarvan de beschrijving luidt als volgt:

> in goud drie smalle dwarsbalken van azuur, over alles heen een drietandige greep van sabel met aan iedere punt een graszode van sinopel. Het schild gedekt met een gouden kroon van drie bladeren en twee paarlen.

De drie smalle dwarsbalken van azuur symboliseren het dreigende water. Daardoor wordt een niet onbelangrijke verduidelijking verkregen van de betekenis van de vork met de drie graszoden als machtsmiddel tegen de z.g. "dijkplicht".

Eexrtijds had het wapen dezelfde afbeelding. Daarna vervormden de zoden tot kazen.

HET WAPEN VAN OOSTZAAN.

Uit: Mr. D.Vis DE ZAANSTREEK, een beschrijving van het zaanse volksleven in zijn historische ontwikkeling. BURGERSDIJK EN NIERMANS LEIDEN 1948, bladzijde 174 en volgende:

Slechts één, zeer merkwaardige, herinnering aan de oudtijds zo belangrijke instelling van het spadesteken leeft nog aan de Zaan voort. Het zijn de Oostzaners, die dagelijks voor zich zien een symbool van het recht van spadesteken, in den vorm van hun gemeentewapen, dat een vijfhonderd jaar oude herinnering is aan een van de meest tragische episoden uit de geschiedenis van hun dorp. Het is [illegible] de plaats om uiteen te zetten waaraan dit symbool zijn grote betekenis voor Oostzaan te danken heeft gehad.

De officiele blazoenering van dit wapen luidt, volgens de beschrijving van de Hooge Raad van Adel in 1816 daarvan gaf: "Van goud, beladen met een drietandige vork van sabel (zwart), aan welkers punten drie kazen van sinople (groen). De afbeelding toont ons dus: drie kazen, geprikt aan de tanden van een vork, enz. (Volgt het verhaal dat een verklaring heet te zien van dit wapen, een vork dus met drie kazen.)

De werkelijke verklaring van het wapen moet men echter elders zoeken.

Na herhaaldelijk inbrekende zeevloeden nam het Y in omvang sterk toe en kwamen ook deze Zaanlanden daardoor praktisch gesproken aan de open zee te liggen. In historische tijden zien we hoe het dijkonderhoud was opgedragen aan de ingelanden die in den dijk waren "verhoefslaagd", naar de mate van hun grondbezit.

Begrijpelijk is, dat de toestand der dijken in den tijd, toen ieder een klein stukje in onderhoud had, vaak zeer veel te wenschen overliet. Onder geen enkele voorwaarde kon men zich dan ook onttrekken aan dezen dijkplicht. Alleen totale machteloosheid veschafte den ingeland het recht

aan zijn dijkplicht te ontkomen; maar de eischen, aan de uitoefening van dit recht gesteld, waren dermate streng dat men niet dan in het uiterste geval er toe overging, er een beroep op te doen.
Dit "recht van spadesteken" schijnt in de middeleeuwen in alle Friesche streken te hebben gegolden. De bij een beroep op dat recht voorgeschreven formaliteiten, waren echter niet in alle streken dezelfde. Wetende dat dit recht ook hier van gelding was kunnen we, dit combinerende met het wapen van Oostzaan, concluderen dat de voorschriften hier vrijwel gelijk geweest moeten zijn aan die, geldende in het Emsiger (Oostfriesche) recht uit het begin van de veertiende eeuw.

De plechtigheid heeft zich daar zoo toegedragen dat op de periodieke schouw van den dijk, wanneer dus dijkgraaf en heemraden hun rondgang ma - ken, de bewuste ingeland zich bevond ter plaatse van zijn dijkvak. Wanneer het gezelschap hem nadert, dan neemt hij zijn mestvork of spade en steekt daarmede drie zoden van den dijk, waarbij hij den eed zweert dat hij niet meer in staat is zijn dijk te onderhouden. Zijn naaste inge- landen moeten dan zijn dijk en het daarbij behoorende land tot zich nemen waarbij zij echter ook al diens roerend goed in eigendom verkrijgen. De rampzalige ingeland deed tegelijkertijd afstand van alles ter wereld wat hij bezat. Sommige bronnen delen mede dat de arme kerel blootshoofds en barrevoets, gekleed in een haren hemd, omgord met een koord van stroo, had te verschijnen. Een erger vernedering was nauwelijks denkbaar. En toch hebben zeer velen in de middeleeuwen en ook nog in de 16de eeuw, gebruik gemaakt van hun recht tot spadesteken, wanneer door herhaalde overstroo- mingen het land onbruikbaar was geworden en men door honger en ellende niet meer tot het dijkwerk in staat was.

In het Oostzaner wapen, dat geen drie kazen, maar drie groene gras- zoden op een mestvork voorstelt heeft men het symbool te zien van dit overoude recht van spadesteking.

Want te Oostzaan heeft zich in de latere middeleeuwen bij herhaling de situatie voorgedaan dat het heele dorp niet meer in staat was tot onder - houd van den Y-dijk. Nu nog is uit den loop van den dijk na te gaan dat er enorme afslag moet zijn geweest. De dijken ter weerszijden van het "Barn - degat" zijn inlaagdijken, ver naar binnen verlegd omdat een geweldige door braak daartoe noodzaakte.

Het blijkt dat de Oostzaners zich meermalen beroepen hebben op hun recht van spadesteking, dus als het ware en bloc geweigerd hebben te dijken. Jarenlange processen zijn daaruit voortgekomen en, het lijkt verrassend, steeds hebben de Oostzaners de overwinning behaald. Immers, de graaf van Holland zou een groot stuk van zijn landsheerlijkheid verliezen wanneer de ambachtsheerlijkheid van Oostzaan in haar geheel een prooi der golven werd en dus moest er andere raad geschaft worden. Deze bestond daarin, dat an - dere, naburige dorpen veroordeeld werden om de Oostzaners te hulp te komen. Aanvankelijk werd die hulp steeds geweigerd, waarop zij de naburen zich beriep op het oude recht dat hen van dijkplicht vrijstelde. Maar wanneer de graaf geen andere uitkomst meer zag, werden die dorpen niettemin veroor- deeld om hulp te verleenen.

Dit recht van spadesteken nu, waaraan de Oostzaners bij herhaling hun behoud te danken hebben gehad, en dat hen zo menigmaal uitkomst heeft ge- geven, legden zij symbolisch vast in hun wapen, waarmee zij dus zowel hun overheid een waarschuwing voor oogen hielden, als hun eigen medeburgers dagelijks een woord van moed, en vermaan tot eenheid, toeriepen.

6.5.58.

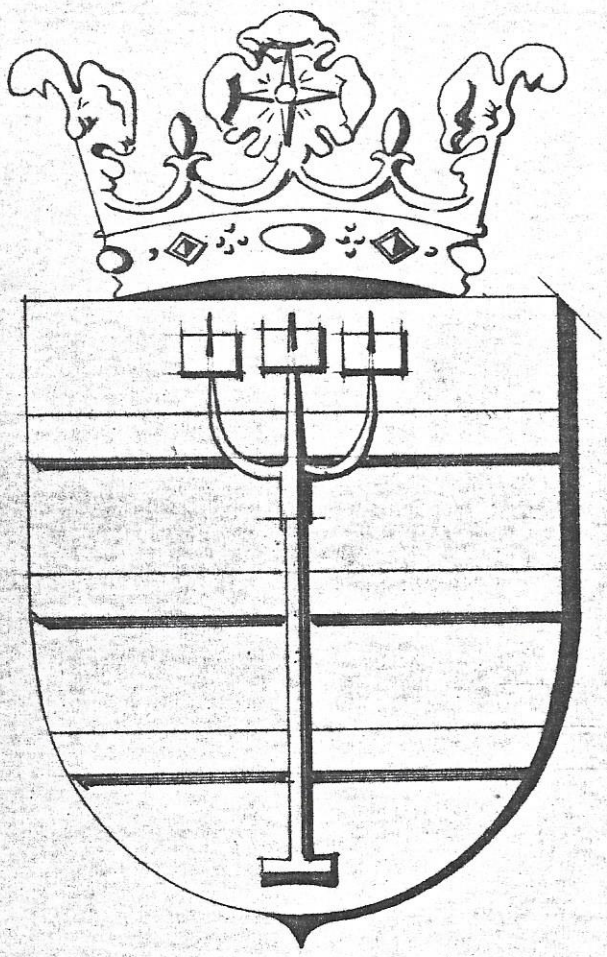

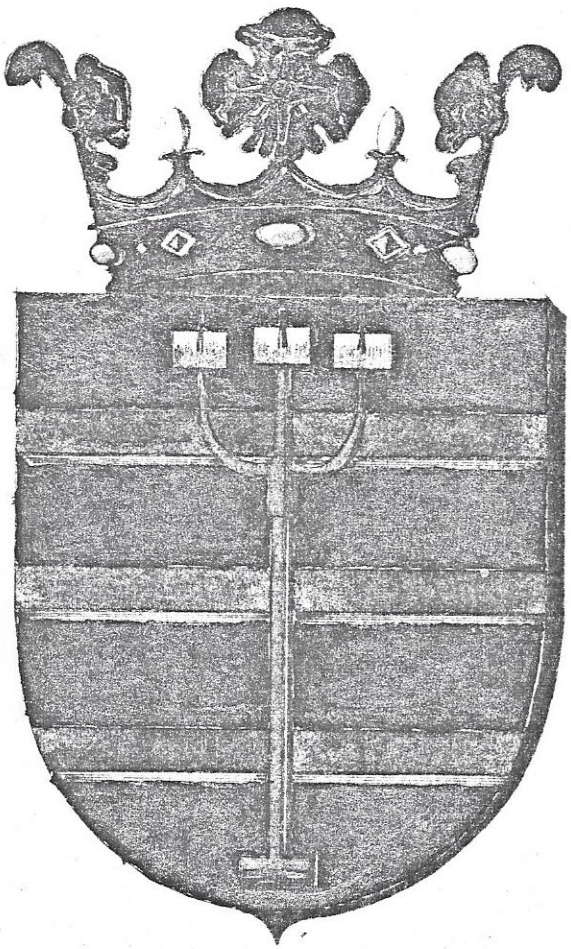

GEMEENTE OOSTZAAN.

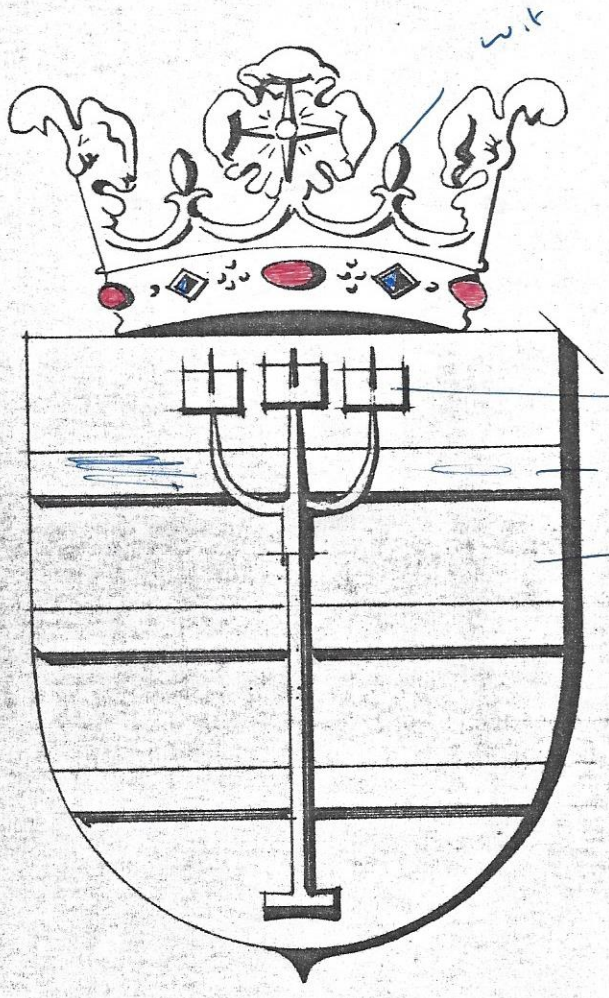
wit
geel
groen
blauw
goud.